

"כֹּל דְּבַר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ וְטָהַר, אֲךָ בְּמֵי נְדָה יִתְחַטָּא" (במדבר ל"א כג).

פסוק זה שבפרשת השבוע, המשמש כמקור לחובת טבילת כלים הנקחים מגוי, נאמרה על ידי אלעזר הכהן ו"אֵל אֲנֹשִׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לְמִלְחָמָה" (שם כא); אך האם נקבעו מסמרות לדורות בנידון? האם מעשה הטבילה חייב להתבצע דוקא על ידי ישראל? או שמא, כפי שברור שאין הכשר הטבילה מותנה בהיות המטביל איש צבא, הוא הדין שאף טבילת עכו"ם כשרה? ואם אמנם טבילת ישראל מעכבת, האם קיימת הבחנה בין גדול לקטן? האם יש צורך בכוונה בטבילת כלים?

שאלות אלו לא נידונו על ידי חז"ל, אך התלבנו בשאלות ותשובות ראשונים וקדמונים, ודרכם השתלשלו לשולחן ערוך ולפוסקים בעקבותיו. אין מעניינינו במסגרת זו לדון במשא ומתן ההלכתי, אך נראה שיש בדברי הראשונים הנוגעים לעניין בכדי להקיש אל עיסוקינו בישיבה.

א

בירושלמי מסופר כי רבי ירמיה נשאל לגבי הצורך להטביל כלים שנשאלו מגוי, וענה:

"צריך להטביל לפי שיצאו מטומאת הנכרי ונכנס לקדושת ישראל" (עבודה זרה פ"ה הל' טו).

המאמר צוטט על ידי ראשונים למכביר. יש לציין, אמנם, כי הרמב"ם צמצם את משמעות הלימוד, והסתפק בקביעה כי הטבילה והשלכותיה להתיר תשמיש הכלי -

"אינן לענין טומאה וטהרה, אלא מדברי סופרים... ומפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא בטהרתן מידי גיעולי עכו"ם, לא מידי טומאה..." (מאכלות אסורות פ"ז הל' ח).

אך ראשונים אחרים, לעומתו, הדגישו גם את הפן החיובי שבדברי רבי ירמיה. כך, לדוגמא, הרמב"ן (עבודה זרה עה: ד"ה גמ'), בבואו לאמץ דעה שלגבי כלים ישנים הנקחים יש לבצע הגעלה או ליבון טרם הטבילה, מנמק:

"והטעם לזה שהצריך הכתוב טבילה זו, לפי שיצאו מטומאת הגוי ונכנסו לקדושת ישראל, [והרי לא יצאו מטומאת הגוים] עד שפלטו גיעולי הגוים".

מעין זה מצינו גם בשו"ת מהר"ח אור זרוע, במרוצת דיון אודות היתר תשמיש בכלי הניקח טרם טבילתו:

"ובירושלמי מפרש, מפני שיצאו מטומאת גוים ונכנסו לקדושת ישראל. מדמה אותו לגר שנכנס לקדושה על ידי טבילה, אף על פי שקודם ללקחו היה מותר להשתמש בו" (סי' סג).

והרחיב בנידון בעל "איסור והיתר", בבואו להסביר למה אין תבשיל שנתבשל בכלי שלא נטבל נאסר:

"שהטבילה אינה מחמת פליטת איסור, דהא צריכים לטבול אפילו כלי חדש, אלא רק להעביר ממנו רוח טומאה ושם עכו"ם, ולהכניסו בקדושה של ישראל, לפי שבחרנו ה' א-לוקים לנחלתו, והבדילנו מן התועים, וקדשנו בקדושתו, שנאמר 'ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי', וכתוב 'והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' א-לוהיכם'" (כלל נ"ח סי' קי).

ובכן, לכאורה פשוט שקיים יעוד עליו ניתן לתת את הדעת בטבילת כלים הנקחים. והרי הדברים קל וחומר: אם לגבי המעבר מטומאה לטהרה תתכן כוונה - לגבי מעבר מטומאה לקדושה, על אחת כמה וכמה! והרי בדירוגי קדושה וטהרה, אם בברייתא דרבי פנחס בן יאיר (עבודה זרה כ:;) ואם ב"בעלי הנפש" להראב"ד ("שער הקדושה") קדושה נתפסת במעלה יותר נשגבה. ובכן, מה הפלא שהמעבר לקדושת ישראל אף יהוה נושא כוונת הטבילה?

יתכן, אם כן, להלכה, שאמנם אין צורך בכוונה בטבילה זו, כדעת כרב וכפסק המחבר (ק"כ טו), אך זאת לא מפאת הפקעה יחודית.

ב

ברצוני להיעזר במושגי יסוד שצוינו לעיל, כדי להעלות במפורש היבטים ברי משמעות לכל בן תורה, ובמציאות שלנו, לבן ישיבת ההסדר במיוחד.

אני רגיל לקדם את פני הבאים בשערי הישיבה במאמר חז"ל יסודי בנידון. ביחס לקביעת המשנה (יומא ב.) "שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין", מטעימה הגמרא:

"תנו רבנן: אין בין כהן השורף את הפרה לכהן גדול ביום הכפורים, אלא שזה פרישתו לקדושה ואחיו הכהנים נוגעים בו, וזה פרישתו לטהרה ואין אחיו הכהנים נוגעים בו" (ח.).

האבחנה ברורה. הברייתא מעמתת פרישה משני זנים. האחת, הנעוצה בהכנה והכשרה לקראת הכניסה למקדש לפני ולפנים, והמפגש וההתוועדות עם קודשא בריך הוא בהיכלא; ופירש"י, "להיכנס למחנה שכינה, ולא יהא לבו זחה עליו, ויהא נבדל מכל קלות ראש, שחלה עליו אימה בהבדלתו מן הבריות". לעומתה, ניצבת פרישה בעלת אופי שונה, אופי אשר מצד אחד מתווה רף הלכתי תובעני יותר, אך אשר, בשורשו, הינו הרבה יותר מצומצם.

עיקר השוני כרוך במטרה, אשר, מן הסתם, גם משפיעה על הצביון. לפרישה לטהרה יש יעד פסיבי, קביעת משטר 'שב ואל תעשה' האמור לשמר את הכהן הפורש מכל פגע טומאה רע. מאידך, משימת פרישה לקדושה מיועדת לא רק להגן על הקיים, אלא, ברוח 'קום ועשה', גם לבנות עליו, ובשפתו של הרמח"ל ב"מסילת ישרים" - הזהירות מול הזריזות.

קונספטואלית ומעשית, יש ושתי הפרישות, אפשרות הבחירה ביניהן, עומדות בפני אדם או ציבור אחד. לעתים, זאת המציאות הקיימת ביחס לפנייה לישיבת הסדר. בחור יכול להגיע מתוך פרישה לטהרה: אין לו בראשית הדרך, חשק רב להתמיד בלימוד תורה, ואולי גם לא היכולת להצליח במשימה זו. אך הוא בחור ירא שמים, השואף להמשיך בדרך זו, וכאשר הוריו או רבותיו מצביעים על הסכנה הגלומה בהליכה לצבא, בו - ללא מעטפת חברת הישיבה וללא חישוקים שיקבל באמצעות תקופת הלימוד - זהותו הדתית עלולה להתנדנד או להתמוטט (תחזית אשר, למגינת לבנו, לעתים מגשימה את עצמה), אזנו כרויה כאפרכסת, והוא מקבל את המלצת מורי דרכו.

לעומת מקרים כאלה, מתייצבים הפורשים לקדושה - בחורים אשר גם, לו היה מובטח להם שרמתם הדתית הנוכחית תישאר איתנה עד זיבולא בתרייתא, לא היו הופכים עורף לבית המדרש, מפני שאינם הם מסתפקים באותה רמה. בכל תחום אחר - בגרות נפשית, השכלה כללית, התקדמות מקצועית, רגישות מוסרית, כושר חשיבה והתבטאות, מעמד חברתי, יציבות כלכלית - הם שואפים להתעלות ולהתפתח; וכיצד יעלה על הדעת, שדוקא ביחס לידיעת תורה ואהבת תורה, שיקרה מפנינים וטובה מאלפי זהב וכסף, יסתפקו במועט שברמה אליה הגיעו עם סיום הישיבה התיכונית? שכאשר בידיהם המפתח והתנאים להעצים ולהעמיק את זהותם כעובדי ה', ירגישו שיצאו ידי חובתם אם יעמדו בדרישת "וְזָכַר אֶת בּוֹרְאָיו בְּיָמֵי בְּחֹרְתָיו"? תאביס הם, "לֹא רָעַב לֶלֶחֶם וְלֹא צָמָא לְמִים כִּי אִם לְשֹׁמֵעַ אֶת דְּבָרֵי ה'"; והם נוהרים לבית המדרש לא מפני אימת הקלקול, אלא מפני שהם מקוים, מצפים ומתפללים שבבית היוצר הזה הם יבנו כבני אדם וכבני תורה. הם אינם משלים את עצמם, שבעוד מספר שנים הם יצאו ממנו ככהנים גדולים החודרים, אם כיחידים ואם כמנהיגים, לפני ולפנים. אך על התפתחות עד מקום שנפשם מגעת - אינם בשום פנים ואופן מוכנים לוותר; ומה שהתנאים - כולל המחוייבות להגנת העם והארץ - והיכולת מאפשרים, כשלעצמו, לא יסולא בפז.

אינני סבור, שיש לזלזל בפורשים לטהרה. כאשר יתכן שעתידי של אדם, בזה ובבא, במישור חיי שעה כבחיי עולם, על כף המאזניים, יש לעודד אף השואף "לְצַל יוֹמָם מִחֶרֶב וּלְמַחֲסֵהּ וּלְמַסְתּוֹר מִזָּרֶם וּמִמָּטָר". אך יש להדגיש שתי נקודות. ראשית, על הפורש לטהרה להבין ולקבל שמלוא דרישת בית המדרש, כמותיות ואיכותיות, ערכיות ותפקודיות, מופנות כלפיו פְּלִלְפִי כל עמיתו, ושחובתו להשקיע, לעמול ולעת הצורך להזיע, כדי לעמוד בהן. שנית, על בית המדרש, מצידו, ועל מעצביו ומנהיגיו, להפנים כי חובתם המוסדית והמוסרית, לדאוג לכך שתשרור בו אורה ויושקע בו מאמץ, שיאיצו לחנך את הפורשים לטהרה, ולכוון אותם ליהפך, עם הזמן ועם ההתקדמות הרוחנית, לפורשים מקדושה. מחובתה של ישיבת הסדר הראויה לאותה אצטלא להשתדל.

* השיחה נערכה מתוך מאמר מפורט הרבה יותר, הן במשא ומתן ההלכתי והן במסר המחשבת, שהופיע בספר 'וכתב לו - קובץ מאמרים על פרשות השבוע', בעריכת יוסף קלמנוביץ', אלון שבות תשס"ח; וכן ב"עלון שבות בוגרים" כג, כסליו תשס"ט.